

CO Stanislava
Jarolímková
V UČEBNICÍCH
NEBÝVÁ 2

aneb **Čeští panovníci,**
jak je (možná) neznáte

motto

MOTTO

CO Stanislava
Jarolímková
V UČEBNICÍCH
NEBÝVÁ 2

aneb Čeští panovníci,
jak je (možná) neznáte

2. díl

(Od Ferdinanda I. Habsburského
ke Karlu I. Habsbursko-lotrinskému)

Praha 2012

© Stanislava Jarolímková, 2006
Illustrations © Jiří Filípek, 2006
Cover photography © Vendula Volkmerová, 2006

ISBN 978-80-7246-630-6

*Tuto knihu věnuji
Ondrovi a Martině*

ÚVOD

Vážení čtenáři,
v ruce držíte druhý díl knihy o českých panovnících.

Také on má za cíl **představit „vlastníky“ našeho trůnu poněkud jinak, než tomu bývá v učebnicích dějepisu:** pouze okrajově si všímá jejich bitev, územních zisků a ztrát či různých plotich, a představuje je spíše v „lidské“ podobě s osobními radostmi a starostmi.

Jsou tu všichni císařové a králové, kteří usedali na český trůn **od roku 1526 do roku 1918, kdy se (ač nerad) stáhl z řízení vládních záležitostí poslední z nich.**

Doufám, že i v tomto případě to bude čtení zajímavé a zároveň trochu poučné.

Knihu můžete pochopitelně číst na přeskáčku a v zásadě vás nemusí odradit ani to, že nemáte první díl, zahrnující období od Sába po Ludvíka Jagellonského.

Přestože protagonisté knížky prožili své životy v novověku, ani oni **neměli na růžích ustláno a v duchu si (možná) říkali, že je česká koruna velmi tíží.** Mohlo tomu tak být jak obrazně, tak doslovně, neboť vážila 2 kilogramy a 358 gramů a **se žezlem a jablkem** to dotáhla na 4 kilogramy a 151 gramů.

Stanislava Jarolímková

CÍSAŘ A KRÁL

FERDINAND I. HABSBURSKÝ

***10. 3. 1503 – †5. 7. 1564; od r. 1521 arcivévoda vládce rakouských zemí, českým králem zvolen 23. 10. 1526 a korunován 24. 2. 1527; dne 17. 12. 1526 byl zvolen uherským králem, korunován byl v listopadu roku 1527; 5. 1. roku 1531 byl zvolen a 11. 1. téhož roku korunován římským králem; od r. 1556 římským císařem; syn Filipa I. Sličného a Johany zv. Šílená.**

VZDĚLANÝ „SUCAR“

*Císař a král
Ferdinand I. Habsburský*

Ferdinand Habsburský se narodil ve Španělsku na zámku Alcalá de Henares u Madridu a dětství prožil na dvoře svého španělského dědečka z matčiny strany.

Rozhodně nepatřil mezi krasavce. Byl poblehlý, nahrbený, měl hubenou, 165 cm vysokou postavu, zřetelně předsunutou dolní čelist, silný dolní ret a údajně téměř stále otevřená ústa. Zajímavé na něm byly snad jen jasné a živé oči. Postrádal smysl pro humor a žil velmi střídmě; údajně jedl pouze jednou denně a jeho jedinou „neřestí“ byl lov. Zároveň však prý byl kultivovaný, poměrně vzdělaný a mluvil a psal španělsky, francouzsky, latinsky a italsky; němčině se naučil dodatečně,

ale česky uměl jen několik slov. Co se týče náboženství, byl oddaným katolíkem. Dvakrát denně se zúčastňoval mše, každý pátek chodíval na procesí a desetkrát za rok býval u zpovědi a přijímání. Jako panovník byl cílevědomý, neústupný, vyznačoval se organizátorským talentem a z Habsburků snad největším smyslem pro diplomacii.

NOVÁ VĚTEV A VELBLOUDI

V letech 1520 až 1522 sepsali Habsburci „rodinnou“ dohodu. Podle ní dostal mladý Ferdinand – s podmínkou, že bude respektovat dynastické zájmy – malý kousek rozlehlé habsburské říše, jíž vládl ze španělského trůnu jeho bratr Karel V.*

* Karel V. (1500–1558), díky tatínkovi Filipu I. Sličnému Habsburk, zdědil po mamince Johaně I. Šílené jak španělský trůn, tak dědičné zatížení projevující se depresemi a návaly křečovitého pláče. Navíc měl tak vysunutou dolní čelist, že nemohl ani při nejlepší vůli zavřít ústa. Jeho říše zahrnovala v podstatě Španělsko, Nizozemí, habsburské državy ve střední Evropě a několik italských knížectví. Španělská větev Habsburků, k níž patřil, byla nesmlouvavě katolická a prudérní, což se projevovalo mj. v ženské módě: převládala v ní černá barva, živůtky měly za úkol zplošťovat poprsí a dekolty byly zcela nemyslitelné. Ferdinand neměl bratra Karla rád a vycházel s ním jen v zájmu rodu; snad proto Karel nikdy nepřijel do Prahy a Ferdinand jako dospělý nenavštívil Španělsko.

Oním malým kouskem byly dědičné rakouské země (Rakousy, Korutany, Štýrsko, Kraňsko, Tyrolsko a habsburská území ve Švábsku), k nimž hodlal přidat kromě Uher i země Koruny české. Nedovedl si totiž představit, že by bez jejich peněz a vojáků mohl porazit Turky ohrožující Evropu.

I když nástupnictví na český trůn měl Ferdinand zajištěné smlouvou, kterou jeho dědeček uzavřel 20. 7. roku 1515 s Vladislavem II. Jagellonským, musel podstoupit volbu; toto právo si čeští zástupci stavů nedali vzít.

Byla to ale jen hra či formalita. Jeho šance jistila prestiž habsburského rodu, nedůvěra či nechuť představitelů českých stavů k ostatním zájemcům o český trůn (mezi nimiž byl polský král či vnuci Jiřího z Poděbrad) a jeho ochota rozdávat sliby a peníze. Například nejvyššímu purkrabímu Zdeňku Lvu z Rožmitálu se za volební hlas revanšoval tím, že za něj zaplatil dluh ve výši 50 000 zlatých.

Budoucí český král ve svém německy psaném volebním slibu hovořil o tom, že bude zachovávat basilejská kompaktáta, že nebude dosazovat do vyšších zemských úřadů cizozemce, zachová dosavadní svobody i celistvost zemí Koruny české a že bude pokud možno trvale sídlit v Praze. Slíbil také zaplatit celý panovnický dluh (který však k jeho nemilému překvapení činil nikoliv 150 000 zlatých, ale dvojnásobek) a české šlechtě obzvláště imponovalo jeho ujištění, že ji ochrání před poddanými. To bylo v době Dóžova* povstání a německé selské války** velkým lákadlem.

* György Dozsa neboli **Jiří Dóža** (asi 1470-1514) byl maďarský šlechtic, který v roce 1514 vedl křížovou výpravu proti Turkům a který vyzval „své“ žoldáky k boji proti šlechtě a církevním hodnostářům. Kromě jiného držel v Budíně, tj. dn. Budapešti, v obležení i Vladislava II. Jagellonského. Povstání bylo v témže roce potlačeno a Dóža byl upálen s rozžhavenou korunou na hlavě.

** **Německá selská válka** byla hnutím německých sedláků a vesnické chudiny, jehož účastníci začali v roce 1524 požadovat zrušení poddanství, snížení daní, reformu církve a konec vlády knížat. Hnutí, které vytvořilo tři centra (v jihozápadním Německu, v Durynsku a v alpských zemích) bylo postupně potlačeno.

A tak byl tento Habsburk 23. října roku 1526 kolem 19. hodiny zvolen za své nepřítomnosti českým králem jménem Ferdinand I. Ruce pro něj zvedlo v podzimně chladné Svatováclavské kapli chrámu sv. Víta čtyřia dvacet zástupců českých stavů. On sám se o výsledku volby dozvěděl již o 36 hodin později, což byla slušná rychlost šíření informací (pamatujeme, že na telefon či telegraf si lidstvo muselo počkat až do 19. století).

Korunovaci svatováclavskou korunou podstoupil 24. února roku 1527; jeho žena Anna Jagellonská byla korunována o den později.

Když kvůli tomu přijel 5. února do Prahy za doprovodu čtyř velbloudů a 3 392 jezdců, Pražané lemující ulice mu mávali, členové cechů vztyčovali korouhve a konšelé vodili jeho koně pražskými městy*.

*** Praha byla tehdy souměstím** tvořeným čtyřmi městy obehnanými vlastními městskými hradbami a řízenými vlastními radnicemi. Připomeňme si, že nejstarší z nich, Staré Město zaujímající 140 ha, bylo založeno v roce 1231 Václavem I., Malou Stranu založil na 20 ha v roce 1257 Přemysl II.

Otakar a Nové Město se rozhodl v roce 1348 vybudovat Karel IV. Ve 30. letech 14. století se k tomuto „městskému spolku“ připojily Hradčany; ty však byly zpočátku městem nikoliv královským (tedy založeným králem), ale purkrabským (založil je purkrabí neboli správce Pražského hradu), a jako takové byly neplnoprávné. Povýšeny či zrovnoprávněny byly teprve za Rudolfa II. v roce 1598, za což mu ovšem musely zaplatit. Ke spojení čtyř pražských měst v jeden celek s jedinou radnicí došlo v roce 1784.

Nepochybovali o tom, že si jejich metropoli zvolí za sídelní město: byla přece tehdy největším městem habsburské říše, pyšnila se větší výstavností než Vídeň, neohrožovali ji Turci a Pražskému hradu prospěly stavební zásahy provedené Vladislavem Jagellonským.

Na oslavu Ferdinandovy korunovace teklo víno proudem a ve Vladislavském sále Pražského hradu se konaly rytířské souboje.

SLIBY CHYBY

Ovšem brzy se ukázalo, že jeho sliby byly v mnohém plané a fungovaly jen jako vějička.

Kromě jiného zahájil velmi rychle centralizaci své vlády nad „trojdílnou“ říší. Necelé tři měsíce po zvolení českým králem, tj. 1. ledna 1527, vydal tzv. dvorský řád (Hofstaatsordnung), jímž odstartoval zřizování centrálních úřadů sídlících ve Vídni. Ta byla podle jeho nařízení ještě v témže roce spojena s Prahou pravidelnou poštovní službou.

Pomyslnému boření hranic mezi jednotlivými částmi jeho říše měly sloužit mj. sňatky šlechticů a šlechticů s protějšky pocházejícími z jejich různých koutů. Do těchto sňatkových plánů zapojil Ferdinand I. tzv. fraucimor (podle zkomoleného německého slova „das Frauenzimmer“, tj. „ženská“), tvořený mladými svobodnými šlechticemi, jež měly dodávat lesk dvoru jeho manželky a dvorům dalších příslušnic dynastie. Mladé dámy fungovaly jako volavky pro nápadníky, panovník jim slíbil náležité zaopatření – ovšem s tím, že bude mít právo vybrat jim „vhodného“ ženicha*.

* Česká šlechta neuvyklá tomu, aby si její dcery braly cizince, zpočátku dívky ke dvoru pouštěla jen výjimečně; v 17. století to však již považovala za prestižní záležitost. Možná tomu napomohla tzv. přímluvná psaní, která zavedli nástupci Ferdinanda I. (například Rudolf II.). V nich domlouvali rodičům či poručíkům, aby nebránili sňatku dcery či svěřenky s tím či oním šlechticem. Hlavním cílem tohoto snažení sice bylo upevnování vazeb mezi šlechtickými rody v rámci celé říše, ale **chválili to i lékaři: klesl totiž počet degenerativních sňatků uzavíraných mezi šlechtickými příbuznými.**

O tom, že slovům Ferdinanda I. nelze věřit, přesvědčil Čechy mj. **případ zvaný zemské desky** (o nichž jsme mluvili u Zikmunda). Před svou korunovací si vymohl na českých zástupcích stavů, aby do těchto knih bylo zapsáno, že může ještě za svého života nechat korunovat českým králem svého syna. Ovšem poté, co 2. června roku 1541 zemské desky nešťastnou náhodou při požáru* Pražského hradu shořely, dal do nových knih zanést, že právo jeho rodu na český trůn je dědičné, a tudíž nezávislé na volbě.

* Tento **požár** byl **pro areál Pražského hradu skutečnou katastrofou. V chrámu sv. Víta se propadly některé partie klenby, shořela střecha Vladislavského sálu**, zničeny byly některé královské pokoje a všechny pokoje královny Anny a vyhořel kostel Všech svatých i částečně kostel sv. Jiří s přilehlým klášterem; ten **přišel o zvony** – stejně jako chrám sv. Víta. Popelem lehly dvě třetiny Malé Strany a poničeny byly také Hradčany.

Porušování svých slibů dohnal Ferdinand I. do krajnosti zejména tím, že v lednu roku 1547 svolal bez souhlasu zemského sněmu vojsko, které mělo pomoci mj. jeho bratrovi Karlu V. v boji proti německým protestantům. Protože souhlas se svoláním vojska patřil k právům představitelů stavů, rozzlobili se, že byli obejiti, a vyvolali tzv. stavovské povstání, které mělo za cíl omezit královu moc. Bohužel akce byla bez koncepce, chyběla

jí jednotnost, a tak když Habsburci společnými silami porazili německé protestanty, začal Ferdinand I. zametat před českým prahem.*

* Tresty rozhodně nebyly adekvátní provinění. „Klesla tu sláva království českého,“ smutně konstatoval jistý současník. Do měst, která byla postižena nejvíce, byli dosazováni královští úředníci, konaly se konfiskace majetku, padaly pokuty, mnozí účastníci byli uvězněni a na Hradčanském náměstí byli dokonce 22. srpna popraveni primasové Starého a Nového Města pražského a dva rytíři apod. Využit byl i **svérázný a navíc citelný postih zvaný „otevřené brány“**: zakusil ho např. Žatec, který rozzlobil panovníka tím, že ho v době odboje odmítl vpustit do svých bran a donutil ho, aby přespal před hradbami. Za to muselo město **na celých osmnáct let odstranit ze všech svých městských bran vrata**, čímž se stalo městem tzv. otevřeným, a tudíž nechráněným.

Dá se říci, že šlo o nácvik pomsty, k níž Habsburci přikročili po bitvě na Bílé hoře. Ovšem čeští stavové se v rámci možností celkem rychle vzpamatovali a chystali se dál prosazovat své požadavky.

PRAŽSKÝ PARADOX

Ferdinand I. si sice – jak slíbil – zvolil Prahu za své hlavní sídlo, ale pracovní povinnosti mu jen zřídka dovolovaly zůstat zde trvale delší dobu. Přesto se pokoušel napravit to, že Pražský hrad byl přes veškeré předchozí stavební zásahy málo pohodlný a málo „panovnícky“. Podle historiků to dělal proto, že hrad i vše, co k němu patřilo, považoval v jistém smyslu za rodinný majetek, a tak se o něj jako dobrý hospodář staral – stejně jako se my staráme o své chaty a chalupy.

V letech 1528 až 1529 postavit nové pokoje, resp. nové křídlo pro manželku Annu. Velmi ho rozzlobilo, že Češi tehdy několikrát odmítli uvolnit 600 kop na lázeň pro ni*.

* Veškeré náklady na pražské stavební zásahy musel králi schvalovat český sněm a peníze pak musela vyplatit Česká dvorská kancelář. Mnohdy se ale stalo, že i když sněm vyslovil souhlas, kancelář s lítostí buď sdělila, že „peníze pod rukama nejsou“, nebo rozpočet seškrtala.

Neopomenul zdůraznit, že Vídeň – i když tehdy byla ve srovnání s Prahou poloviční – projevovala vůči jeho požadavkům mnohonásobně větší vstřícnost.

Roku 1534 koupil pět vinic rozkládajících se severně od Jeleního příkopu na pozemku rozlohou srovnatelném s areálem Pražského hradu, a založil tu rozlehlou Královskou zahradu. O dva roky později, v roce 1536, dal rozšířit a obehnat zdí Královskou oboru (dn. Stromovku) založenou zřejmě ve 13. století, spojil ji s Pražským hradem přímou cestou, nařídil do ní nasadit daňky, srnky, jeleny, zubry, zajíce, tetřevy a lišky, a nechal ji osázet zajímavými dřevinami. Založil také tzv. Novou oboru (v níž později vyrostl letohrádek Hvězda), kterou dal v letech 1541 až 1543 také obehnat zdí s brankami, neboť měla sloužit výhradně jemu a dvoru. (Zaručeně ho nenapadlo, že v její jihozápadní části se odehraje závěrečná fáze bitvy na Bílé hoře, která prospěje habsburskému rodu).

V letech 1538 až 1564 stavěl pro manželku letohrádek, později zv. letohrádek královny Anny. Vyrostl na východním konci Královské zahrady, původně byl zřejmě přízemní a nabízel pěkný výhled na Vltavu, staroměstský břeh, vinice pod dn. Letnou a na Malou Stranu. Zadal i zhotovení Zpívající fontány*, kašny nazvané podle zvuku vody dopadající z její horní na dolní část, která stojí před letohrádkem.

* Zhotovení kašny zadal Ferdinand I. známému kovolijci Tomáši Jarošovi. Nejprve mu za práci slíbil 1 400 zlatých, pak licitoval o snížení ceny, a nakonec ho poslal odlévat děla do Košic, kde mistr roku 1570 zemřel. Díky tomu král ušetřil.

Specifickou Ferdinandovou pražskou akcí se roku 1547 stalo obnovení pražského arcibiskupského špitálu sv. Antonína a sv. Alžběty, zřízeného o dvě stě let dříve na Hradčanech pro nemocné duchovní. Město tak získalo 30 nových lůžek pro nemocné, ale o to šlo Ferdinandovi až v druhé řadě. **Hlavním důvodem „oživení“ této nemocnice se stala spása jeho duše a duší členů jeho rodiny:** proto byla prvořadou povinností tamního zdravotnického personálu účast na pravidelných zádušních bohoslužbách konaných za panovníka a jeho blízké.

Z dalších aktivit tohoto Habsburka týkajících se Prahy si zaslouží zmínku nejen Prašný most, ale i nedaleko něj roku 1563 zřízený Lví dvůr. Byla to budova ve tvaru písmene „L“, na jejíž severní straně se nacházely vytápěné kotce a k níž patřil dvorek ohrazený zdí. V podstatě šlo o malou zoologickou zahradu, do které bylo možno nahlížet z vybudovaného ochozu a která se postupně rozšiřovala.

Málo je známo, že právě Ferdinandu I. vděčí Praha také – byť nepřímo – za letohrádek Hvězda proslulý půdorysem ve tvaru šesticípé hvězdy. Stavbu navrhl* jeho syn Ferdinand zv. Tyrolský, kterého sem v roce 1547, kdy se po stavovském povstání odstěhoval do Vídně, poslal na dvacet let jako svého místodržícího.

* Mladík si pro letohrádek vybral pozemek, který jeho otec koupil po roce 1534 od břevnovského kláštera. Na návrhu se mu obzvláště vydařily ko-sočtverečné místnosti, v přízemí oddělené chodbami přivádějícími denní světlo do kruhového sálu nacházejícího se uprostřed. Původně měl letohrádek střechu ve tvaru jehlanu, dlouho patřil k Pražskému hradu a hradní správa ho odprodala teprve koncem 50. let minulého století.

Pražané měli tohoto Habsburka rádi, a to nejen proto, že byl „*povahy veselé, líbezné a čilé, milovník honby, tance a všelijakých radovánek*“ a že se stal jedním z nejpilnějších a nejsystematičtějších sběratelů té doby. Především si je „koupil“ tím, že si uhájil svoji tajnou a neurozenou lásku – dcerku bohatého kupce a finančníka Filipinu Welsеровou, do níž se zamiloval roku 1556. Hvězdu dal postavit právě pro ni, protože s ním nemohla byd-

let na Pražském hradě. Lidi dojímal, že se kvůli ní vzdal případného následnictví a roku 1557 se s ní dokonce tajně oženil*; veřejně se k ní mohl přihlásit teprve roku 1576.

* Za své nevídaně harmonické manželství prý ti dva vděčili mj. ohromnému apetytu, který je spojoval. Kvůli němu Filipina také proslula **jako bylinkářka; bylinkám se začala věnovat proto, aby pomocí nich napravovala své a manželovy obtíže vyvolávané přejídáním. Vždyť i ve všední dny se u nich podávalo 24 chodů!** Když se Filipina odstěhovala z Hvězdy, žila jistý čas s dětmi na Křivoklátě a pak v Innsbrucku na honosném zámku Ambras, kde zaměstnávala mj. muže-obra. I když existují obrazy zachycující Filipinu s tchánem Ferdinandem I., jsou prý pouhou fikcí: císař sice synovi nerovný sňatek odpustil, ale neurozenou snachu veřejně nikdy nepřijal.

Po Filipinině smrti se Ferdinand Tyrolský oženil se svou neteří Annou Kateřinou Mantovskou; zemřel r. 1595 ve věku 66 let.

Pražanům se líbilo i to, že Ferdinand Tyrolský vytvořil předpoklady k oživení společenského a koneckonců i hospodářského významu města a možná přiměl svého otce k leckteré zdejší stavební aktivitě.

V době, kdy v Praze působil jako místodržící jeho syn, přijížděl Ferdinand I. do Prahy jen občas. Při jedné takovéto cestě vykonané roku 1559 se dal obměkčit k dobrému skutku. Do věže pražské Novoměstské radnice na dn. Karlově náměstí totiž udeřil blesk a způsobil požár, který zničil věžní hodiny a zvon, ale **holubí rodině**, která ve věži tehdy žila, **se nic nestalo**. Když mu byli tito opeřenci **představeni**, snad z pohnutí nad záchranou tvorů božích **přispěl na opravu věže** nemalou částkou.

ZPOČÁTKU KLOPILI OČI

Ferdinand I. nejenže odvezl do Vídně české korunovační klenoty a zavedl jako úřední jazyk němčinu, ale pokusil se o rekatolizaci, a to smírnou cestou – tím, že pozval do „zlobivých“ Čech jezuity*.

* Jezuitský řád byl založen roku 1540 Ignácem z Loyoly (1491–1556), který se pro zranění musel vzdát vojenské kariéry. Řád, jehož se tento španělský šlechtic stal generálem a který svou organizací a tuhou kázní připomínal armádu, měl fungovat jako „hráz“ proti údajnému kacířství. Jezuité se přý kromě jiného vyznačovali tím, že si v 16. století museli brát čistou košili každý měsíc, v roce 1620 každý týden a koncem 17. století již dvakrát týdně. I když jak známo neměli dobrou pověst, z jejich řad vyšli i takoví obdivuhodní muži jako Bohuslav Balbín (1621–1688), autor díla „Obrana jazyka slovanského, zvláště pak českého“, či Joseph Stepling (1716–1778), působil mj. jako ředitel klementinské hvězdárny.

Prvních dvanáct členů řádu dorazilo do Prahy 18. dubna roku 1556 a měli dovoleno usadit se v tehdejší dominikánském klášteře u sv. Klimenta v blízkosti dn. Karlova mostu. Byli to samí cizinci – Holanďané, Němci či Belgičané – i když tehdy již v Římě studovali i Češi.

Tenkrát ještě jezuité vystupovali skromně a **evidentně měli strach z obyvatel té podivné země a toho podivného města; papež (Pavel IV.) jim totiž řekl, že je posílá jako beránky do společnosti vlků.** Zatímco starší z nich jeli z Vídně do Prahy na voze, mladší šli pěšky, jen s poutnicou holí v ruce. Do města vstoupili Poříčskou bránou nacházející se v prostoru dn. ulice Na Poříčí, odkud pokračovali Celetnou přes Staroměstské náměstí k dn. Karlovu mostu. Lidé přijali tyto muže klopicí oči a oděné do černých sukni a nedlouhých plášťů sice pokojně, ale ne příliš vlídně. Prahou se totiž rychle rozšířilo, že sem byli posláni proto, aby přivedli vyznavače pod obojí k „rozumu“, tj. k poslušnosti vůči papeži.

Jezuité se ovšem brzy rozkoukali, zbavili se své počáteční nejistoty a začali si budovat okázalá sídla, která měla vzbuzovat respekt a demonstrovat jejich moc. Byli proslulí tím, že kam přišli, tam jen zcela výjimečně využívali již existující budovy: raději si budovali stavby zcela nové*, což platilo i pro Prahu.

* Například u dn. Karlova mostu vyrostlo Klementinum, po Pražském hradu největší pražský stavební komplex, na novoměstském dn. Karlově náměstí se pyšně vztýčil kostel sv. Ignáce s přilehlou novoměstskou kolejí,

na dn. Malostranském náměstí se staly jezuitským centrem chrám sv. Mikuláše, jezuitská kolej a tzv. profesní dům určený pro nejméně postavené (a řádové sliby složivší) členy řádu. U Čertovky měli jezuitští předáci „lusthauz“ (něco jako „dům oddechu“, který měl sloužit především pro případ moru), a pod Letnou, v místě Strakovy akademie, dn. sídla vlády, byla postavena rezidence zv. Letní dům.

Aby si naklonili Čechy, zahájili v roce 1559 kázání (probíhající dosud v latině a němčině) také v českém jazyce. Navíc svého času podávali i z kalicha.

Zřejmě je inspiroval sám Ferdinand I. Podle historiků totiž začal od roku 1556 dávat najevo snahu o uzavření smíru s protestanty a o jistou reformu katolické církve. Na důkaz toho mj. roku 1564 požádal papeže (Pia IV.) o povolení přijímání pod obojí; souhlasná odpověď byla vyhotovena 16. dubna téhož roku a novota byla slavnostně vyhlášena v chrámu sv. Víta 23. července. Tehdy podával podobojí sám arcibiskup!

VÝJIMEČNĚ ŠTASTNÉ MANŽELSTVÍ

Manželský svazek Ferdinanda I. začal svatbou v zastoupení s tehdy dvanáctiletou **Annou Jagellonskou** (*23. 7. 1503–†27. 1. 1547), tou holčičkou, která při korunovaci svého bratříčka Ludvíka českým králem roku 1509 vztahovala ručky po jeho blyštivé koruně.

Obřad se konal v roce 1515 a mladičká nevěsta během něj stála vedle ženichova dědečka Maxmiliána oblečeného v hermelínovém plášti ozdobeném šperky. Nový příbuzný jí na závěr nasadil na hlavu korunku, objal ji a údajně ji požádal, aby se modlila za jeho zdraví. Annin

*Anna Jagellonská,
manželka Ferdinanda I.*

otec Vladislav Jagellonský ještě dlouho dojetím slzel, ona marně přemýšlela o tom, co všechno ji čeká, a svatební hosté pilně vybírali dobroty ze zlatých a stříbrných mis; měli napilno, protože se tehdy prý servírovalo tři sta chodů.

Skutečnou svatbu měli v Linci 26. května roku 1521, kdy jim oběma bylo osmnáct let.

Ferdinand I. svoji ženu po celý život velmi miloval. Byla menší postavy, hezká, s velkýma modrýma očima a rudozlatými vlasy*.

* Podle historiků bývaly již od středověku **ženám se světlými**, resp. zlatavými **vlasy připisovány tak příkladné vlastnosti**, jako je počestnost, cudnost a pasivita. Modrooké plavovlásky s bledší pleťí byly idolem středoevropských mužů i v 16. století, takže zřejmě proto mívaly renesanční madony italských malířů tyto atributy. **Naopak snědé tmavovlásky prý byly „podezřelé“ z nepatřičnosti zvané vášnivost.**

Měla mírnou povahu, vynikala zbožností, ochotně a hojně rozdávala almužny a byla vzdělaná; dokonce sepsala latinský spis. Zároveň se vypracovala na zkušenou jezdce na koni a zúčastňovala se lovu, při nichž dosahovala nemalé úspěchy. Manžel si jí vážil a byl ochoten jí naslouchat i tehdy, mluvila-li o státních záležitostech. Nebylo ovšem divu: i když byla pečlivou matkou a ovládala ruční práce (například vyšívání zlatem a stříbrem), dokázala manžela v jeho nepřítomnosti zastat i v roli regentky.

Ferdinand si přál, aby ho doprovázela na cestách, což ona dělala, i když byla těhotná. Na výtky, že takové rodinné cestování představuje velké a přitom zbytečné výdaje, odpovídal: je lepší, když investuji peníze do vlastní manželky, než kdybych je vyhazoval za milostná dobrodružství. Proto neudivuje, že Ferdinand I. Habsburský patřil mezi kritiky prostituce, která kromě jiného právě v 16. století napomáhala šíření infekční nemoci známé jako syfilis*.

* **Syfilidu přivezli do Evropy Kolumbovi námořníci** z tzv. Nového světa. Projevovala se vysokými horečkami, zpočátku byla téměř ve všech případech smrtelná a trvalo několik desetiletí, než si na ni Evropané vytvořili alespoň částečnou imunitu. Teprve pak nakažení lidé již tolik neumírali, ovšem zůstávaly jim doživotní zdravotní následky; ženy například už nemohly mít děti. Syfilida začala být léčitelná teprve počátkem 20. století pomocí antibakteriálních léků zv. sulfonamidů.

Když byli manželé 24. února roku 1527 v Praze korunováni, čekala Anna právě druhé dítě.

Z patnácti potomků, které svému muži dala, byli čtyři synové.

Alžběta (*9. 6. 1526 – †15. 6. 1545)	
Maxmilián (*31. 7. 1527 – †12. 10. 1576)	budoucí císař a král Maxmilián II.
Anna (*7. 7. 1528 – †16. 10. 1590)	
Ferdinand (*14. 6. 1529 – †24. 1. 1595)	otcův mazlíček, který v letech 1547–1567 působil v Praze jako místodržící; protože potom vládl v Tyrolsku, říkalo se mu Ferdinand Tyrolský
Marie (*15. 5. 1531 – †11. 12. 1581)	
Magdaléna (*14. 8. 1532 – †10. 9. 1590)	
Kateřina (*15. 9. 1533 – †28. 2. 1572)	
Eleonora (*2. 11. 1534 – †5. 8. 1594)	
Markéta (*16. 2. 1536 – †12. 3. 1566/7)	
Jan (*1538 – †1539)	

Barbora (*30. 4. 1539 – †19. 9. 1572)	
Karel (*3. 6. 1540 – †10. 7. 1590)	budoucí Karel Štýrský, otec Ferdinanda II.
Voršila (*1541 – †1543)	
Helena (*7. 1. 1543 – †5. 3. 1574)	
Jana (*24. 1. 1547 – †10. 4. 1578)	

Rodiče se snažili chlapce nerozmazlovat (museli například stát u stolu tak dlouho, dokud jim otec nedovolil se posadit). Učili se sebeovládání a studovali cizí jazyky včetně latiny a základů češtiny.

Kromě toho byli dva starší – Maxmilián a Ferdinand – posláni do španělské části Nizozemí, aby se zde „otrkali“. Nikoho ovšem nenapadlo, jak tam oba díky tamnímu nevázanému životu zvlčí. Zatímco doma byli drženi zkrátka, zde prý brzy střídali dámské ložnice častěji než příslovečné ponožky.

V roce 1548 čekaly Maxmiliána, předurčeného k převzetí ústřední vlády, ve Španělsku tři „vážné“ úkoly: za prvé se měl „zaučit“ v panování, za druhé měl zapomenout na své sympatie k Lutherovi a za třetí se měl seznámit se svou budoucí manželkou Marií, dvacetiletou dcerou strýce Karla V.

Otec ho nechal ještě za svého života korunovat českým, uherským a (aby se mohl stát i římským císařem) také římským králem.

Anna Jagellonská zemřela po pětadvacetiletém manželství v Praze dne 27. ledna 1547 při porodu patnáctého dítěte – dcery Jany (Johany). Bylo jí třiačtyřicet let.

Manžel ji doprovodil na její poslední cestě celý v černém, údajně si od onoho dne nedal už nikdy stříhat vousy a roku 1552 poslal do italské Lorety její votivní sošku; byla zhotovena ze stříbra, vážila asi 15 kilogramů a na výšku měřila asi jeden metr.

Ferdinand I. zemřel dne 25. července roku 1564 po čtyřech letech zdravotních potíží; právě se chystal políbit manželčin portrét, který držel v ruce. Došlo k tomu ve Vídni, ale k věčnému odpočinku byl uložen po slavném pohřbu 21. srpna roku 1565 do chrámu sv. Víta*.

*Málo je známo, že **podnět k vybudování finančně nákladné hrobky pro habsburské panovníky v chrámu sv. Víta dal pražský místodržící Ferdinand Tyrolský**. Pro maminku a otce ji **objednal Maxmilián II.** roku 1566. I když podle původního modelu měli být oba mrtví znázorněni na náhrobku opření o loket, nakonec byli vytesáni, jak leží na zádech – což byla novinka, protože dosavadní trend nadržoval zobrazování zemřelých v co „nejvíce živoucí“ podobě. Práce trvaly tak dlouho, že před jejich dokončením zemřel i sám objednavatel, takže **dokončení mauzolea se ujal** Maxmiliánův syn **Rudolf II.** Ten také roku 1583 navrhl, aby na náhrobku byl zachycen i jeho otec. Hotové dílo provedené v bílém mramoru bylo umístěno do chrámu sv. Víta na podzim roku 1589.

Tento fakt bývá vysvětlován jako projev habsburského uznání významu zemí Koruny české. V tomto případě byl ale důvod zřejmě „lidštější“: Ferdinand I. si totiž výslovně přál, aby i po smrti mohl být se svou Annou, kterou za života tolik miloval.

CO JEŠTĚ STOJÍ ZA ZMÍNKU

- Roku 1528 přikázal Ferdinand I. **získat z pramenů nacházejících se u obce Ůšovice kuchyňskou sůl**, jíž byl tehdy nedostatek. Vytěžená „cennost“ však přinesla zklamání, protože **měla projímavé účinky**, takže k běžnému kuchyňskému použití nebyla vhodná. Nicméně léčivost zdejších pramenů měli již v té době vyzkoušenou jak místní dřevorubci, tak mniši – a to byl **začátek existence a slávy Mariánských Lázní**.
- Ferdinand I. udělil v roce 1532 Starému Městu pražskému celopražský **monopol na prodej čerstvých, tj. živých ryb**. Potřeboval tehdy půjčit peníze, Staroměstští byli ochotni mu vyjít vstříc – ovšem za protislužbu: tou měl být slib, že „v jiných městech pražských se nesmí ryby živé prodávati, kupovati, ani rybích trhů zřizovati“. Císař souhlasil, a tím staroměstské pokladně zajistil nemalé zisky.
- V letech 1533–1534 nechal Ferdinand I. v Augsbuurgu **zhotovit 67 cm dlouhé zlaté žezlo a 22 cm vysoké zlaté jablko**. Udělal to ovšem

nikoliv proto, že by se ty původní vyrobené za Karla IV. ztratily (dodnes jsou uloženy ve Vídni), ale proto, že mu připadaly tvarově příliš jednoduché a chudoučké. Navíc žezlo bylo stříbrné a „pouze“ pozlacené. Tyto insignie včetně koruny vážily dohromady **4 kg a 151 g**; koruna měla 2,358 kg, žezlo 1,013 kg a jablko 780 g.

- Roku 1537 byl Ferdinand I. pozván na **zámek v Brandýse n. Labem** na lov v okolních lesích; hostitelem byl tehdy pan Arnošt Krajíč, přívrženec Jednoty bratrské. Králi se tam tak líbilo, že projevil přání brandýské panství koupit. Majitel mu nevyhověl, a tak panovník o deset let později využil jeho účasti ve stavovském povstání a panství mu jednoduše **zkonfiskoval. Vzniklo tu přepychové sídlo, kam – jak uvidíme – rád jezdíval zejména Rudolf II., který tu vybudoval především chodbu spojující zámek se zahradou.**
- Za Ferdinanda I. obíhal na našem území rakouský groš posměšně nazývaný „**hubáček**“: mince totiž nesla na líci reliéf panovníkova profilu, který vypadal, jako by měl našpulenou pusku.
- **Ferdinandu I. prý věnoval svoji kroniku Václav Hájek z Libočan.** Psal ji řadu let, čerpal z poměrně unikátních zdrojů, dílo proslulo nepřilíživou spolehlivostí a posuzovali je tři katoličtí šlechtici, neboť prý bylo míněno jako propagace katolicismu. Zároveň však kronika měla údajně za cíl podpořit sebevědomí českého národa. Dodnes má své kritiky i obhájce, kteří tvrdí, že hlavní zásluhu na bagatelizaci této kroniky měl Fr. Palacký, který ji považoval za konkurenta svých „Dějin národu českého v Čechách i v Moravě“. **K. H. Mácha naopak Hájkovu kroniku nazval „nejpěknější román český“.**

CÍSAŘ A KRÁL

MAXMILIÁN II. HABSBURSKÝ

***31. 7. 1527 – †12. 10. 1576; za budoucího českého krále byl přijat r. 1549, korunován byl roku 1562, vlády se ujal r. 1564; římským králem byl zvolen a korunován 24. 11. 1562; římským císařem se stal r. 1564; uherským králem byl korunován 16. 7. 1563; syn Ferdinanda I. a Anny Jagellonské**

*Císař a král Maxmilián II.
Habsburský*

VLAŽNÝ VE VÍŘE

Jako chlapec byl Maxmilián chytrý, přátelský a dovedl se radovat ze života. Vyrostl z něj pohledný muž střední, pěkně rostlé postavy, ale ne právě železného zdraví; zlobilo ho srdce, trápila ho růže a „vypěstoval“ si žlučnickové a ledvinové kameny. Již od mládí holdoval alkoholu a ženám.

Říkalo se o něm, že je komunikativní, vzdělaný, uměl být velmi příjemný, zajímalo ho umění, rád tancoval a – jak bylo mezi Habsburky zvykem – miloval lov. Založil v Kladrubech hřebčínek, který se stal základem chovu zdejších „kladrubáků“.

Měl však prý jen průměrné vladařské předpoklady, nemiloval konflikty ani rozhodování a ke zděšení rodiny otevřeně sympatizoval s nekatolíky.

V mládí měl možnost poznat říši strýce Karla V.; v ní se na přání otce od roku 1548 seznamoval s panovnickými praktikami, měl se upevňovat v katolické víře a setkat se s již zmíněnou budoucí manželkou – o rok mladší sestřenicí* **Marií Španělskou** (*1528 – †26. 2. 1603), dcerou strýce Karla V. Jeho sňatek s ní měl upevnit svazek mezi španělskou a rakouskou větví a vyslat signál o nerozborné jednotě Habsburků.

*Marie Španělská,
manželka Maxmiliána II.*

* Obě větve habsburského rodu – španělská a rakouská – se snažily udržovat mezi sebou dobré vztahy, a tak se jejich příslušnice a příslušníci – jak i nadále uvidíme – navzájem pilně vdávaly a ženili. To ovšem vedlo k dosti častému duševnímu postižení a k přenosu například epilepsie.

Tzv. nominálním či titulárním českým králem byl Maxmilián jmenován za své nepřítomnosti již v dubnu roku 1549, ale korunován byl společně s manželkou až 20. září roku 1562, dva roky před otcovou smrtí. Protože Pražský hrad byl tehdy (zvláště ve srovnání s okolními šlechtickými domy) stavením skromným, nepohodlným a nedostatečně reprezentativním, doporučoval mu nejvyšší purkrabí, aby se po dobu korunovace ubytoval raději v některém ze šlechtických paláců, protože měly „*velké, krásné a veselé komnaty /.../ i dostatek kuchyní a sklepů*“.

Osłavy Maxmiliánovy korunovace byly velkolepé. Do Prahy přijelo mj. pět stovek uherských jezdců, kteří s sebou měli šest velbloudů a stanovali na polích mezi Letnou a Pražským hradem. Při této příležitosti se 20. září konal na nádvoří Pražského hradu turnaj a mnozí diváci si – aby lépe viděli – **vylezli na bronzovou jezdeckou sochu sv. Jiří sedícího na koni a zabíjejícího draka**. Přestože toto dílo přečkalo v roce 1541 velký požár, zátěž v podobě množství zvědavců nevydrželo a **spadlo do kašny**. Kovo-

vý jezdec sice vyvázl bez poškození, ale figury koně a zřejmě i draka musely být znovu odlity.

Samostatně panovat začal Maxmilián teprve po otcově smrti, roku 1564, když mu bylo sedmatřicet let. Do Prahy ale nijak nespěchal a nechal tu klidně ještě tři roky vládnout svého bratra Ferdinanda Tyrolského, kterého sem poslal otec jako místodržícího.

I když Maxmilián považoval Pražský hrad spíše za symbolické sídlo Habsburků, inicioval zde stavební zásahy. Především navázal na nápad mladšího bratra zlepšit panovnické bydlení tím, že vykoupil některé okolní soukromé domy. Kdyby záleželo jen na něm, šlo by všechno jako na drátkách, ale jak víme, ruku na finančních prostředcích držel český sněm a navíc Česká dvorská kancelář* bývala často bez peněz, platila nerada a se zpožděním a často schválené částky krátila.

*** Úředníci České dvorské kanceláře až do 19. století kontrolovali účty najatých řemeslníků a víceméně samozřejmě snižovali téměř všechny požadované částky obvykle o deset procent.** Lze prý ovšem předpokládat, že řemeslníci na to reagovali tím, že **ceny o stejná procenta nadhodnocovali**, takže nakonec bývaly spokojeny obě strany: Česká dvorská kancelář si byla jista, že ušetřila, co se dalo, a řemeslníci si přesto přišli na své.

Maxmilián sídlil ve Vídni a do Prahy přijel během své vlády pouze čtyřikrát; pokaždé k tomu měl vážný důvod.

V roce 1567 chtěl požádat český zemský sněm o schválení berně (daně) na financování boje proti Turkům. Doufal, že svou alespoň několikaměsíční přítomností uklidní Čechy žádající, aby přesídlil z Vídně do Prahy.

Na jaře roku 1570 připravil Pražanům na Staroměstském náměstí u příležitosti svatby španělského krále Filipa II. a své dcery Anny nevidanou podívanou. Čekaly je takové atrakce jako napodobenina italské sopky Etny, z níž se valil oheň a dým, která chrtila kameny a na jejíchž svazích se proháněli kamzíci a snad i veverka. Ze sopky vystupovaly postavy anticke mytologie (Médea s Iásónem, Perseus s uřatou hlavou Medúsy apod.), ale například také Vlasta se spolubojovnicemi. Zlatým hřebem byl alego-

rický průvod, v němž po pražské dlažbě kráčel zřejmě poprvé opravdický slon, který poklekl před císařem a jeho manželkou, a převedl se tu i živý lev – obyvatel hradního Lvího dvora – samozřejmě držžený v kleci. Nechyběl ani drak chrlící oheň či čert řídící spřežení koní vyzdobených dračími šupinami.

V únoru roku 1575 předsedal Maxmilián českému zemskému sněmu, od něž chtěl tentokrát nejen souhlas s vypsáním dalších, tentokráte mimořádných daní, ale i s volbou syna Rudolfa českým králem. Netušil, že v květnu téhož roku mu Češi předloží k uzákonění černou mūru nejedné jeho noci – tzv. Českou konfesi. Šlo o společné prohlášení protestantů (křesťanů nesouhlasících s římským katolictvím, k nimž patřili luteráni, kalvinisté, anglikáni apod.), žádajících rovnoprávnost náboženského vyznání, resp. legální existenci českých nekatolických směrů (staro- a novotrukvistů a Jednoty bratrské). Maxmilián II. text okomentoval ironickou poznámkou, že byli pilní a sepsali toho opravdu mnoho, a požádal o čas na přečtení. Reprezentanti stavů ho museli urgovat, ale nakonec jim v září oznámil, že s obsahem České konfese souhlasí; zároveň však prosil, aby to od něj nechtěli písemně. Dal jim čestné slovo, že jim nebude klást v náboženských otázkách překážky, a dokonce jim dovolil zvolit si na ochranu náboženských svobod tzv. defenzory*.

* Defenzoři neboli do češtiny přeloženo ochránci byli ustaveni 25. 8. 1575 a jejich úkolem bylo chránit práva nekatolíků. Volily je rovným dílem všechny stavy, tj. panský, rytířský a městský, měli poměrně velké pravomoci a jejich funkce byla obnovena roku 1609 při přijetí Rudolfova Majestátu.

Jeho smířlivý tón měl jeden velmi dobrý důvod: právě zástupci českých stavů rozhodovali o českých daních, bez nichž by se neobešel.

Možná právě tento tón přiměl zástupce stavů, unavené dlouhým rokováním, jak k tomu, že mu písemný souhlas s Českou konfesí odpustili, tak ke splnění obou jeho přání, kvůli nimž přijel do Prahy: svolili k vypsání nové berně a zvolili jeho syna Rudolfa českým králem. Ovšem jen co Max-

milián II. po synově korunovaci (uskutečněné 22. září roku 1575) překročil cestou do Řezna české hranice, svůj ústní souhlas s konfesí odvolal a zakázal její text vytisknout.

V tu chvíli bylo jasné, zač stojí jeho královské sliby.

ANI MANŽELKA HO NEZMĚNILA

Za to, že Maxmilián II. nebyl příliš horlivým katolíkem, mohl jeden z jeho vychovatelů – Wolfgang Schiefer, obdivovatel zmíněného Martina Luthera. A tak zatímco otec Ferdinand I. měl strach z toho, že mu syn nadělá z poddaných kacíře (a jednou na něj při náboženské hádce plívl a nazval ho Antikristem), Maxmilián se zase po celou dobu svého vladaření bál, že ho za jeho vlažnost ve víře dá římský papež zavraždit. Změnit se ale odmítal. Přesto přijetí České konfese, o které ho Češi požádali právě kvůli jeho větší tolerantnosti, bylo pro něj příliš silnou kávou.

Kovaného katolíka z něj neudělala ani sestřenka a zároveň manželka **Marie Španělská**, proslulá svou bigotností.

Manželství tohoto páru začalo 13. září roku 1548. Novomanžel před svatbou zřejmě tušil, jaký život ho v „chomoutu“ čeká, a tak když jel se svým dvorem k oddávkám, nechal si prý pro své obveselení cestou pochytat několik žen. Prozradily to na něj záznamy o výplatách jim i jejich lapačům, které prý svou výší dosvědčovaly, že panovník byl nadmíru spokojen.

Vídeň, kam se Marie za manželem přestěhovala, jí byla cizí: se zdejším volnomyšlenkářstvím a s tolerancí, nesrovnatelnými s poměry ve Španělsku, se nikdy nedokázala zcela smířit. Snažila se svému muži mluvit do rozhodování, a přitom samozřejmě papouškovala názory svých španělských příbuzných.

Českou královnou byla spolu s ním korunována 21. září roku 1562, ale v Praze pobývala jen zřídka.

Vzhledem k tomu, že byla nejen bigotní, ale i agresivní, a navíc jako žena málo přitažlivá, bylo z Maxmiliánovy strany výkonem, že s ní měl šestnáct dětí (jeden synek přišel na svět mrtvý). Pro ni ovšem bylo mateřství hlavním smyslem života a umožnilo jí zapomenout na stesk po rodné zemi.

Anna (*2. 11. 1549 – †26. 10. 1580)	
Ferdinand (*1551 – †1552)	
Rudolf (*18. 7. 1552 – †20. 1. 1612)	budoucí císař a král Rudolf II.
Arnošt (*15. 6. 1553 – †20. 2. 1595)	
Alžběta (*5. 6. 1554 – 22. 1. 1592)	obzvláště oblíbená sestra Rudolfa a Arnošta
Marie (*1555 – †1556)	
Matyáš (*24. 2. 1557 – †20. 3. 1619)	budoucí císař a král Matyáš
Maxmilián (*12. 10. 1558 – †2. 11. 1618)	dal se na církevní dráhu
Albrecht (*13. 11. 1559 – *15. 11. 1621)	
Václav (*9. 3. 1561 – 22. 9. 1578)	dal se na církevní dráhu
Friedrich (*1562 – †1563)	
Marie (*†1564)	
Karel (*1565 – †1566)	
Markéta (*25. 1. 1567 – †5. 7. 1633)	vstoupila do kláštera
Eleonora (*4. 11. 1568 – 12. 3. 1580)	

Matka poslala dva nejstarší syny – jedenáctiletého **Rudolfa** a desetiletého **Arnošta** – na podzim roku 1563 **do Madridu** ke strýci – španělskému králi (Filipu II.). Měli se tam utvrdit v katolické víře, naučit se správnému dvorskému chování (které spočívalo ve znalosti každého dopodrobna předepsaného pohybu a slova) a poznat základy panování. Otec Maxmilián se o rok později, když po svém otci usedl na trůn Sv. říše římské i na trůny habsburské středoevropské říše, snažil povolát syny zpátky domů. Jednak musel jejich španělský „výlet“ sám financovat,

jednak tvrdil, že vladařské zkušenosti mohou získat pouze tam, kde je budou uplatňovat. (V tomto jeho snažení ho podporovali zástupci českých stavů, kteří se obávali hlavně toho, že se následníci vrátí jako kovární katolíci). Ale matka Marie si za podpory svého královského bratra prosadila svou. Nevadilo jí, že chlapce neuvidí řadu let – mnohem důležitější pro ni bylo to, aby se jí vrátili jako poslušní a oddaní služebníci katolické církve. Maxmilián to tedy nakonec vzdal a utěšoval se tím, že španělský příbuzný prosadí některého z jeho potomků na španělský trůn, protože sám měl jen jednoho, duševně zaostalého syna.

Španělský pobyt mladých Habsburků splnil svůj účel jen částečně: oddaný katolík se stal pouze z Arnošta, vybraného za nizozemského místodržícího. Vedlejším produktem bylo to, že se utužil vzájemný vztah obou chlapců, takže si spolu rozuměli mnohem lépe než s ostatními sourozenci. Ostatně si byli v mnohém podobní: spojoval je zájem o umění i neochota se oženit, a tak nebylo divu, že když Arnošt ve dvačtyřiceti letech zemřel na selhání ledvin, Rudolfa to velmi zdeptalo. Jeho smutek nezmírnila ani sbírka obrazů Pietra Breughela st., kterou po něm zdědil. Naproti tomu s bratrem Matyášem se od dětství nesnášel – a život si komplikovali i v dospělosti.

Domů pustil španělský strýc Rudolfa a Arnošta teprve v roce 1571, poté, co k němu přijeli roku 1570 další tři jejich sourozenci – Anna, Albert a Václav.

Maxmilián II. zemřel 12. října roku 1576 ve svých devětačtyřiceti letech. I když často stonal, jeho smrt byla neočekávaná. Zatímco manželka Marie se poté, co v létě musel ulehnout, soustředila hlavně na vyštívání jeho osobního lékaře, neboť byl protestantem, on odmítl přítomnost katolického kněze, zpověď i poslední pomazání.

Protože jeho okolí mělo strach z toho, že v posledních chvílích svého života přestoupí k protestantům, byl vídeňský biskup požádán, aby k němu přijel pro jistotu v přestrojení.

Příčinou smrti tohoto českého krále bylo slabé srdce a (jako u syna Arnošta) selhání ledvin; roli ovšem mohla sehrát i syfilida.

Rudolf rozhodl, že otec bude uložen k poslednímu odpočinku do královské hrobky chrámu sv. Víta. Ulice, jimiž měl pohřební průvod dne 22. března roku 1577 jít z kostela sv. Jakuba (stojícího nedaleko Staro-

městského náměstí) na Pražský hrad, byly tehdy vyčištěny a vyloženy prkny. Za rakví šel černě oděný Rudolf s tváří zakrytou černou látkou.

Najednou vypukla panika.*

* Tato událost vedla roku 1857 jistého německého badatele k vyslovení hypotézy, že právě tehdy došlo k poškození žezla a jablka z doby Karla IV a že proto Rudolf dal zhotovit nové insignie. Využil prý pro ně Karlovy drahé kameny. Nakonec se ale ukázalo, že objednavatelem nového žezla a nového jablka byl – jak jsme si již řekli – Ferdinand I.

Diváci i mnozí účastníci průvodu se spěchali ukrýt do okolních domů či uliček, protože byli většinou přesvědčeni, že začalo vraždění náboženských nepřátel: katolíci se obávali, že vraždí protestanty a naopak. Následníka, který zůstal rozpačitě stát u otcovy rakve, ihned obklopili zbrojnoši. Nakonec se ale ukázalo, že za všechno mohl muž, který dle starého zvyku rozhazoval mezi přihlížející drobné mince a který tím – aniž to zamýšlel – **vyvolal tak divokou pranic, že připomínala přepadení.** Trvalo celé tři hodiny, než se průvod opět zformoval a mohl pokračovat v cestě.

Ovdovělá matka Marie se k Rudolfově nevoli usadila na Pražském hradě (i když jejím věnným městem byl Bydžov, jehož obyvatelé jí museli mj. pravidelně posílat raky nachytané v okolních potocích) a komplikovala mu život. Nejenže se snažila zasahovat do úprav královského sídla, ale především ho nutila do ženění a snažila se ho utužit v katolictví. Když však viděla marnost svého počínání, odjela po pěti letech, roku 1581, do Španělska, kde žila ještě dalších dvaadvacet let. Zemřela roku 1603 ve věku 75 let.

CO JEŠTĚ STOJÍ ZA ZMÍNKU

- Zatímco Maxmilián II. měl dvůr s asi **pěti sty dvořany**, jeho nástupci mívali do poloviny 17. století maximálně o sto dvořanů více. Ovšem za Leopolda I., Josefa I. a Karla VI. se tento počet zvyšoval, takže **v druhé čtvrtině 18. století se u dvora hemžily až dva tisíce**

dvořanů. Ne všichni tu ovšem pobývali trvale, protože mnohé funkce byly spíše čestné. Navíc ne všichni měli co na práci: vždyť například Leopold I. prý v posledním období své vlády zaměstnával přes čtyři sta komorníků. Co se dvořanů obsluhujících při stolování týče, byly jejich počty u jednotlivých panovníků různé: například číšníků měl Rudolf II. devatenáct a Ferdinand I. deset, jídlonošů mívali první Habsburci do deseti mužů, počet stolníků se pohyboval od dvanácti (Ferdinand I. a Matyáš) po sedmasedmdesát (Rudolf II.) a počet kráječů od dvou (Leopold I.) po třiadvacet (Rudolf II.).

- K zásluhám Maxmiliána II. patřilo to, že **nechal prozkoumat léčivé prameny v Karlově Studánce**, a tím odstartoval **založení zdejších lázní vyznačujících se údajně nejčistším vzduchem v celé dn. republice**. Proto se v nich léčí především nemoci dýchacích cest.

CÍSAŘ A KRÁL

RUDOLF II. HABSBURSKÝ

***18. 7. 1552 – †20. 1. 1612; králem uherským byl v letech 1572–1611 a korunován byl 25. 9. 1572; za českého krále byl přijat 20. 9. 1575, korunován byl 22. září téhož roku; římským králem byl zvolen 27. 10. 1575 a korunován byl 1. 11. téhož roku; římským císařem se stal r. 1576; vlády se ujal po otcově smrti 12. 10. 1576; syn Maxmiliána II. a Marie Španělské**

JEN ČÁSTEČNĚ UŽITEČNÉ ŠKOLENÍ

Císař a král Rudolf II. Habsburský

Rudolf byl malý vzrůstem, ale pohledný, byť bledý; jeho vystouplou bradu kryl plnovous, měl vysoké čelo a v mládí husté vlasy. Dbal o svůj zevnějšek, v osobním styku býval povýšený, ačkoli uměl být milý a měl laskavé oči. Od mládí býval zádumčivý a údajně se nikdy hlasitě nezasmál.

Kromě své mateřštiny, tj. němčiny, hovořil také španělsky, francouzsky, italsky, latinsky, možná řecky a částečně i česky. Měl velký zájem o matematiku a přírodní vědy, z nichž ho lákala zejména astronomie a astrologie.

Nejprve vyrůstal ve Vídni, ale matce se nelíbilo, že otec mu vybíral vychovatele a učitele nikoliv podle náboženského smýšlení, ale podle schopností. A tak když mu bylo jedenáct let, poslala ho spolu s mladším bratrem Arnoštem na sedm let do Madridu ke strýci – španělskému králi (Filipu II.), aby se zejména utužili v katolické víře a poznali, co obnáší panování. Otcí se to nelíbilo, protože to vypadalo, že nedokáže syny jaksepatří vychovat sám, a navíc musel jejich „výlet“ financovat ze svého. Usmířila ho s tím jen vyhlídka na to, že některý ze synů by se díky tomu mohl v budoucnu stát španělským vládcem, protože Filip II. měl jen jednoho, mentálně postiženého syna.

Mladíci odjížděli z domova na podzim roku 1563 a vrátili se roku 1571 po šestačtyřicet dní trvající cestě. Tehdy už byl z Rudolfa devatenáctiletý mladý muž, na němž se španělský pobyt v mnoha ohledech podepsal – což matku těšilo, ale otce zčásti zklamalo.

Nebylo sporu o tom, že se mu dostalo opravdu špičkového vzdělání včetně velké jazykové vybavenosti a že měl za sebou setkání s mnoha vzdělanými lidmi, což možná odstartovalo jeho pozdější zájem o umění a vědy. Na druhé straně až do konce života věřil tomu, co mu bylo v Madridu málem denně opakováno – že totiž panovník je nejvyšším a všem nadřazeným jedincem. Ovšem tomu hlavnímu, kvůli čemu byl do Španělska poslán, se k matčinu zoufalství nenaučil: nestal se oddaným přívržencem katolické církve. Mohl za to fakt, že musel společně s bratrem sledovat smutně proslulé španělské soudy s údajnými kacíři a jejich následné upalování. Díky tomu se potatil a celý život zůstal i on vlažný ve víře.

Nijak mu neprospělo ani to, že mohl u španělského dvora svých příbuzných pasivně sledovat tamní způsob vládnutí. Jednak v tomto oboru není nad praktické zkušenosti, jednak v Čechách ho čekalo něco, o čem se španělskému panovníkovi nezdálo ani v nejhorsším snu: věčně nespokojení a o moc neústupně usilující zástupci českých stavů, a navíc dvojí náboženství, katolické a protestantské.

Stinnou stránkou jeho sedmiletého pobytu mimo dům a rodinu bylo jeho i Arnoštovo odcizení vůči ostatním sourozencům. Nejkomplikovanější vztah měl Rudolf s o pět let mladším bratrem Matyášem, což jak známo trvalo až do konce jeho života.

„Vyučenému“ následníkovi začal otec postupně zajišťovat nástupnictví

v jednotlivých zemích habsburské monarchie i ve Sv. říši římské, neboť ho ustanovil svým jediným dědicem.

Za českého krále byl Rudolf přijat 20. září 1575 a korunován byl v pražské katedrále sv. Víta 22. září téhož roku. (Svého času panoval názor, že právě on nechal zhotovit nové korunovační jablko a žezlo, ale nakonec se ukázalo, že je objednal Ferdinand I.) Diváků bylo tolik, že pro ně musely být postaveny v chrámu dřevěné tribuny, jinak by ti vzadu nic neviděli. Slavnostní hostina se konala ve Vladislavském sále, kde bylo prostřeno dvanáct obřích tabulí.

Vlády se Rudolf ujal po otcově smrti na podzim roku 1576, když mu bylo čtyřiaadvacet let. V Čechách ho však čekalo zklamání, protože jako král tu nebyl ani náhodou považován za nedotknutelnou autoritu, jak tomu bylo ve strýcově Španělsku.

KLID A ŽÁDNÍ PŘÍBUZNÍ!

Prahu navštívil Rudolf poprvé u příležitosti korunovace svého otce, když mu bylo deset let. Tehdy ještě nikdo netušil, že si toto město – navzdory taktikovu přání – zvolil za své sídlo. Udělal to prý možná proto, že mu česká metropole připomínala malebná španělská města, která si pamatoval ze svého pobytu u tamních příbuzných, že ji neohrožovali Turci a že tu měl větší klid než ve Vídni. Připadalo mu totiž ideální, že jde o rušné město, které bylo zároveň schopné nabídnout mu klid na Pražském hradě obklopeném zahradami; navíc ho lákaly obory u letohrádku Hvězda i v Bubenči (dn. Stromovka). Doufal zřejmě, že se tu kromě jiného zbaví matčina neustálého mentorování (ale v tomto ohledu uspěl teprve roku 1581, kdy Marie pochopila marnost svých snah o synovu ženitbu a především o jeho „překování“ v oddaného katolíka a odstěhovala se do Španělska).

Přípravy na jeho stěhování do české metropole začaly již v roce 1577, deset let poté, co z ní odešel jeho strýc – místodržící Ferdinand Tyrolský. Bylo nutno přistavovat i renovovat obytné a úřední prostory Pražského hradu a přizpůsobit je Rudolfovu početnému dvoru a úřadům. Měly zde totiž sídlit nejen úřady zaobírající se záležitostmi celé habsburské říše, ale i římské říše, jejímž byl Rudolf II. císařem.

Město se muselo připravit také na to, že v okolí Pražského hradu budou delší dobu pobývat poselstva a vznešení hosté*, že se rozhýbe obchod i řemesla včetně toho, že ceny potravin a řemeslnických výrobků začnou strmě stoupat**, a že s nárůstem počtu obyvatel*** dojde (stejně jako za Karla IV.) ke zvýšení počtu prostitutek****.

* Snaha využít přítomnosti dvora vedla řadu měšťanů k výnosnému „podnikání“: své **domy stojící poblíž panovnického sídla pronajímali** movitým cizincům a sami se stěhovali do méně atraktivních lokalit.

** Proti enormnímu nárůstu cen byl 28. července roku 1578 vydán tzv. **drahotní řád**. Protože však ceny „zkrotil“ jen částečně (zdražovalo zejména víno a hovězí maso), musel být v prosinci roku 1604 vydán další; teprve ten je udržel na stejné úrovni až do začátku třicetileté války, tj. do r. 1618.

*** V roce 1583 měla Praha asi 50 000 obyvatel a kolem roku 1600 to bylo 60 000; předstihla Vídeň s 20 000 obyvateli, ale zaostávala za Paříží, Neapolí či Londýnem.

**** **Prostitutky** tu samozřejmě působily již předtím, ovšem nyní **přibývaly jako houby po dešti**. Údajně i komorník císaře Rudolfa II. Jeroným Karel Makovský provozoval „sukromý harém“ na malostranském Pětikostelním náměstí v domě U Tří růží čp. 163 a mnoho podniků tohoto druhu bývalo Na Františku, na Újezdě či Pod Slovany. Kromě toho si zejména v této době mnohé měšťanské rodiny přivydělávaly tím, že ve svých domech umožňovaly příležitostné schůzky neprofesionálek se zájemci o „pobavení“. Měšťtí biřici proto prováděli tzv. **zkoušky poctivého spaní**: bez ohlášení vstupovali do domů a kontrolovali, zda v nich přespávají pouze ti, kteří tu mají právo přespávat. Když našli hříšníky, odvedli je do vězení a mohli si odnést jejich svršky i peřiny.

I když nejvíce si pozitivní dopad vychutnávaly části Prahy ležící na levém břehu, tedy v blízkosti Pražského hradu, zkrátka nepřišlo ani Staré a Nové Město.

Příliv cizinců do Prahy kromě jiného **zlepšil její tehdejší neuvěřitelné hygienické poměry**. Například v roce 1588 byla vydána městská instrukce, podle níž měli hrobníci sbírat mrtvoly nalezené na veřejných prostranstvích. Nejhorší situace bývala snad na vltavských březích, kde se kupily haldy odpadků a vznikala hnojiště skýtající chudákům „živočišné“, byť samozřejmě problematické teplo. Mnozí zde končili svoji pozemskou pouť a bohužel sem byli občas odnášeni i umírající čeledíni a děvečky, jichž se tak chtěli jejich zaměstnavatelé z úsporných důvodů zbavit.

Panovníkovo stěhování bylo pochopitelně finančně značně nákladné, ale český zemský sněm tentokrát ochotně schválil novou daň, z níž mělo být hrazeno. Došlo k tomu poté, co o ni král roku 1583 požádal. Mít v Praze usazeného císaře a krále si přece představitelé stavů přáli, a proto teď, když se jim to splnilo, nechtěli zbytečně škudlit. (Z Vídně sem přesídlila i Říšská dvorská kancelář zabývající se záležitostmi Sv. říše římské.). Doufali, že díky tomu bude panovník znát lépe domácí poměry, ochotněji vyjde vstříc stavovským požadavkům a v krajním případě ho bude možné snáze „vydírat“. Nic na tom neměnil fakt, že Rudolf II. brzy začal utíkat od panovníckých povinností k umění a vědám a vládu přenechával svým důvěrníkům, z nichž mnozí sledovali pouze osobní prospěch.

Na Pražském hradě sídlil Rudolf II. trvale celých 29 let – od 16. října roku 1583 až do své smrti 20. ledna roku 1612 ačkoliv trůnu se vzdal už roku 1611.

Za tu dobu provedl řadu chvályhodných akcí.

Například roku 1593 rozšířil Lví dvůr, svoji zoologickou zahradu, která byla jeho pýchou. Mnozí panovníci mu jako „úplatky“ posílali nové zvířecí exempláře, mezi nimiž byli nejen leopardi a tygři, ale i orangutan a dva bílí sokolí. Žil tu i jeho lví mazlíček jménem Mohamed, k němuž se ještě vrátíme.

Za Rudolfovy vlády prý bývala nejkrásnější Královská zahrada Pražského hradu. Rostly v ní nejen například divoké kaštany, ale poprvé v Evropě i tulipány (které císař získal od cařihradského vyslance), palmy a cizokraj-

né ovocné stromy. Byly tu vybudovány besídky, vodotrysky, vodní nádržky, kamenné i bronzové sochy apod.

Pozornosti neušla ani Královská obora (dn. Stromovka). Císaře totiž napadlo rozšířit zdejší rybník a zásobovat ho vodou z Vltavy. Kvůli tomu vznikla tzv. Rudolfova štola – jedinečná, asi tisíc metrů dlouhá stavba vejčitého tvaru o výšce 3,8 metru a šířce od 80 cm do půldruhého metru. Začínala kousek od dn. Štěfánikova mostu, vedla pod celým letenským kopcem a havíři povolání z Kutné Hory ji proráželi z pěti, resp. čtyři svislých šachet celých devět let, do roku 1593. Stihli to ale jen proto, že kutali ve dne i v noci. Císař dal také přestavět zdejší letohrádek a při rozšiřování této obory si roku 1584 koupil mlýn stojící tu od 14. století.

*Nákup tohoto bubenečského mlýna doporučoval již Maxmiliánovi jeho bratr Ferdinand Tyrolský, pražský místodržící, ale Česká dvorská komora to zamítla jako drahou a zbytečnou investici. Rudolf II. se ovšem nehodlal zdržovat s nějakými žádostmi a údajně zaplatil požadovanou částku ze svého. Podle jiné verze mu mlýn darovali čeští stavové. Císař tu prý míval i nejedno milostné dostaveníčko; z věžičky lázně zřízené u mlýna prý sledoval koupající se dívky a z nich si vybíral své favoritky.

Ten byl dalších šest let přestavován na areál, jehož součástí měla být i stáj pro losa, kterého panovník hodlal chovat; postupně tu přibyla brusírna drahokamů.

Kromě Prahy hledal Rudolf klid v nedalekém letohrádku v Lánech, který si nechal v 80. letech 16. století přestavět z původní středověké tvrze, stejně jako v **zámečku v Brandýse nad Labem**, který tak šikovně „vylastnil“ Ferdinand I. Zde si **zřídil krásnou zahradu** s palmami, cedry, olivami a cizokrajnými květinami, z nichž některé prý byly dovezeny až z Číny. V této zahradě údajně **vlastnoručně zahradničil**.

MILOVANÉ UMĚNÍ A VĚDY

Rudolf II. rád naslouchal jedné z tehdy nejvýznamnějších a největších dvorských evropských kapel, kterou si přivezl do Prahy. Byla velmi kvalitní, mívala přes sedmdesát členů (především Nizozemců a Němců), mezi nimiž nechyběli zpěváci ani trubači, a hrávala nejen v prostorách Pražského hradu, ale i v chrámu sv. Víta.

Na svůj dvůr zval Rudolf II. jak známo mnohé podvodníky, ale zároveň i vzdělané lidi jako například J. Keplera (1571–1630) či Tychona Brahe (1546–1601)*. Rád s nimi debatoval, sliboval jim vysoké příjmy – ale bohužel tyto své sliby jen málokdy plnil**.

* Koncem 16. století Rudolf II. **koupil město Benátky n. Jizerou**, aby se na zdejším zámku mohl Tycho Brahe ubytovat a zřídit si zde za císařské peníze observatoř. Ovšem slovněmu dánskému astronomovi se tu nelíbilo, protože ho rušily návštěvy okolních zvědavých šlechticů, a navíc správce panství prý byl muž nejen surový, ale i hlučný. Proto se rozhodl, že bude raději pracovat v Praze; zde ho ovšem zase rozčilovaly nejen občasná návštěvy císaře, ale i pražské zvony, na které si mu často stěžoval.

** S Rudolfovou malou ochotou platit mívali špatné zkušenosti i někteří šlechtici, kteří vstoupili do jeho služeb. K nim patřil například **Kryštof Harant**, který u něj pracoval dvanáct let, ale platu se domáhal většinou marně. Paradoxně **nejvíce si vydělal tím, že svého vznešeného zaměstnavatele bouchl do zad**: došlo k tomu ve chvíli, kdy Rudolfovi zaskočilo. Nikdo jiný si netroufl uštedřit do vznešených zad herdu, i když panovníkův obličej již začal nebezpečně měnit barvu. Kryštof Harant se toho odvážil – a obdržel za tento záchranný zásah **čtyři tisíce tolarů!**

Rudolfovou velkou láskou se staly jeho tématicky různorodé sbírky.

V první řadě zahrnovaly umělecká díla – mj. asi tři tisíce cenných obrazů a vzácné knihy. Mezi nimi byla „Liber gigas“ („Codex gigas“)

neboli „**Dáblova kniha**“, **zřejmě největší ručně psaná středověká kniha, dokončená počátkem 13. století** v podlažickém klášteře u Chrudimi (v roce 1648 odvezená Švédy). Šlo o jakousi encyklopedii středověké moudrosti o výšce 920, šířce 505 a tloušťce 22 mm s 312 pergamenovými listy, vážící 75 kilogramů a obsahující mj. opis Kosmovy kroniky a bible, kalendárium, zaklínadla apod. Údajně ji musel jistý „zlobivý“ kněz napsat za jedinou noc, a tak si pozval na pomoc **dávla, který si vymínil, že v ní bude za odměnu zobrazen; jeho portrét měří na výšku téměř půl metru**. Raritou byl i Rudolfův „**Codex argenteus**“, spis o 187 stranách **psaný stříbrem na purpurovém pergamenu gótským písmem**.

Jeho láskou se staly také přírodniny. Exponáty tvořily jak opravdu cenné vzácné kameny (část získal díky tomu, že roku 1588 vydal dekret o prozkoumání českých hor z hlediska výskytu vzácných kamenů a nejlepší kousky si ponechal pro sebe), tak například **jedenadvacet rohů údajných jednorozců, kostra prý zaručeně pravého draka, duch v lahvi, ploutev vodní panny či zvonek na přivolávání duchů**.

Rudolf II. měl i slabost pro hodiny, které pro něj zhotovovali na zakázku cizí hodináři. Šlo o časoměrné přístroje určené pro astronomická bádání, či astronomické hodiny s pohyblivými planetami. Za jeho vlády byly v Praze vyrobeny i **dva zcela unikátní časoměřiče**. Jeden používal jako regulátor chodu rotující větrník a druhý byl zhotovený z horského křišťálu, což zřejmě ovlivnil sám císař, holdující broušení a rytí skla. Na těchto hodinách bylo unikátní to, že měly tři číselníky, takže ukazovaly hodiny, minuty a **zřejmě jako první na světě i vteřiny**.

Vlastnil také technické exponáty, a to vskutku různorodé: na jedné straně to byly mechanické hračky a strojky včetně údajného perpetua mobile (dodnes prý není jasné, na jakém principu tento Rudolfův strojek pracoval), a na straně druhé šlo o opravdu cenné astronomické přístroje. Kromě toho tu byla všehočuh zahrnující nůž vyoperovaný ze žaludku jistého čeledína, indiánské oděvy, slunečníky z rybí kůže, mořské rostliny, mušle, krokodýlí kůže, želví štíty, holenní kost údajného obra, figurky z barevného vosku apod.

Exponáty byly většinou umístěné v tzv. Rudolfově a v Novém (od konce 17. století Španělském) sále, postavených nad konírnami na druhém

nádvoří Pražského hradu (Rudolfův sál je z let 1589–1596, Španělský z let 1603–1606). Když se prostory zaplnily, byly předměty rozmístovány do císařských komnat. Přestože na vlastní oči mělo možnost vidět tuto sbírku jen málo současníků*, zvěst o ní se šířila Evropou.

* Jedním z nich byl francouzský humanista Jacques Esprincharde, který mj. zanechal popis ohromné mramorové desky, na níž se vešlo pohodlně dvanáct lidí. Byla prý vyložena po celé ploše drahými kameny, ale zřejmě ji kdosi ukradl, protože inventární zpráva vyhotovená v roce 1619 se o ní ani slůvkem nezmínila.

Těžko říci, co je pravdy na tom, že za desítky milionů, které císař zaplatil za své sbírky, mohli být vyhnáni Turci z Evropy. Jisté je však to, že právě tento koníček se pro něj stal na přelomu století nejlepším lékem na jeho zhoršenou schizofrenii, která ho vyřadila z provozu na dva roky. Zpovědník a lékař Jan Pistorius tím totiž kolem roku 1600 při recidivě nemoci odvrátil jeho pozornost od nepříjemných problémů (hrozila mu ženitba, měl řešit otázku následníka) právě k věcem, jež mu byly příjemné a „hladily“ ho po duši.

Za zmínku možná stojí, že nedokonalá přehlednost sbírek (inventarizaci prý možná zabránili komorníci, aby v nich mohli rejdit) vedla k tomu, že byly již za Rudolfova života rozkrádány. Jedním z obžalovaných se stal komorník Filip Lang. Komise ho vyslyšela od listopadu do prosince roku 1608, protože byl podezřelý z odcizení velkého množství klenotů, cenných látek, stříbrného nádobí apod., které posílal na své statky v Německu. Nakonec ale vyšlo najevo, že jeho bohatství pocházelo nikoliv z krádeží, ale z úplatků, které přijímal zejména při nákupech nových (a v řadě případů bezcenných) exponátů. Obžalován byl i Langův nástupce Kašpar Rucký z Ruc; v den, kdy císař zemřel, byl zatčen a v cele se oběsil na šňůře, na níž nosil klíč od kunstkomory, což bylo považováno za přiznání viny. Odhaduje se však, že za Rudolfova života zmizelo ze sbírek jen nemnoho menších předmětů, které bylo možné nepozorovaně vynést z Pražského hradu; hlavní rabování mělo teprve přijít*.

* První vlna mizení exponátů ve velkém nastala v období od Rudolfovy smrti do roku 1619, kdy se svými nároky přišli dědicové. V dalším období jich část zabavili čeští stavové na vojenské účely a na reprezentaci, po roce 1620 rozprodávali sbírky úředníci Ferdinanda II., koncem třicetileté války je vyrabovali Švédové a za Josefa II. bylo pár zbylých exponátů odprodáváno – jak uvidíme – za pár krejcarů.

O SVATBĚ NECHTĚL ANI SLYŠET – A HUHŇAL

O Rudolfovi II. je známo, že miloval zvířata*, zejména koně a lvy, ale i ženy, ovšem manželství se celý život úspěšně bránil; snad za to částečně mohla matka, která jeho otci náležitě „pepřila“ život.

* Mezi zvířaty, která vstoupila do jeho života, byli i **velbloudi**, jejichž stádo prý dostal z Orientu. Protože si s nimi ale nevěděl rady, poslal je **na Dobříš**, kterou povýšil na město. Tamní hejtman ovšem v letech 1593 až 1596 psal císaři zoufalé dopisy, v nichž si stěžoval jak na zvířata, „*potvory, které k ničemu nejsou*“, tak na velbloudáře; ti prý jen popíjeli v krčmách a o zvířata se nestarali. Choval také vzácné španělské koně, (předchůdce kladrubáků a vídeňských lipicánů), jimž postavil stáje; právě podle těchto ušlechtilých koní (a nikoliv podle poselstva španělského krále, jak se původně tradovalo) se tzv. Novému sálu, vybudovanému nad nimi v letech 1603 až 1606 pro část Rudolfovy sbírky, začalo koncem 17. století říkat Španělský sál.

Od roku 1579 byl zasnouben se svou španělskou sestřenicí Isabelou Clarou Eugenií, nejstarší dcerou španělského krále (Filipa II.). Sňatek s ní stále oddaloval, až nakonec v roce 1590 (podle jiných pramenů v roce 1597) prohlásil, že si přece nemůže vzít ženu, kterou nikdy neviděl – a tím považoval zasnoubení za oficiálně ukončené. Když si ale dotyčná sestřenka vzala roku 1599 jeho bratra Albrechta, tehdejšího místodržitele španělského Nizozemí, zhroutil se. Tato reakce je označována za jeden z prvních

projevů jeho duševní choroby. Jinou Rudolfovu potenciální manželku – Annu Tyrolskou (dceru Ferdinanda Tyrolského, stavitele Hvězdy, a jeho druhé ženy), si vzal zase bratr Matyáš.

Z dalších **adeptek** na roli manželky tohoto císaře stojí nesporně za **zmínku zejména Marie Medicejská, která však Rudolfa nakonec odmítla sama, protože jí věštkyňe předpověděla korunu francouzské královny** – což se jak známo vyplnilo. I tehdy prý Rudolf vyváděl, a dokonce snad vyhrožoval sebevraždou.

Přesto následník a později král a císař žil volný jako pták nevázaným životem a při volbě svých společníků nebyl příliš vybíravý; nelze se divit, že se nakazil syfilidou*.

*** Tato choroba prý u něj způsobila destrukci maxily, tj. horní čelisti, což mělo za následek těžce srozumitelnou řeč a což později ovlivnilo i Rudolfovu ochotu stýkat se s veřejností. V důsledku toho prý odmítal pronášet trůnní řeči a vést jakékoliv veřejné konverzace, a dokonce možná právě proto odmítal ženitbu. K takovéto destrukci maxily dochází ve třetím stadiu syfilidy, kdy na různých místech těla vznikají tzv. gumata (tj. defekty způsobené rozpouštěním tkáně napadené původcem nemoci – treponemou). Pokud se „usadí“ v čelisti, dochází často k perforacím včetně vytvoření otvoru po straně nosu – a právě tento otvor mohl způsobit císařovo huhňání.**

Jeho jedinou stálicí se stala krásná vzdělaná Italka **Kateřina Stradová***, kterou poznal díky svému sběratelskému koníčku: její otec mu totiž dodal většinu uměleckých předmětů zdobících jeho sbírky.

*** Jižansky pohledný sběratel Jacopo (Jakub) de Strada z Mantovy** byl vzdělaný v řadě oborů, napsal několik numismatických děl, měl nadání pro kreslení, k jeho přátelům patřil Tizian (který namaloval jeho portrét) a vlastnil jeden pražský nevěstinec. Kromě jiného se zabýval sestrojením perpetua mobile. Spravoval sbírky Maxmiliána II., a když přišel do Prahy za Rudolfem, dostal od něj pro sebe a rodinu **dům v Ungeltě** nedaleko Sta-

romětského náměstí. Rudolf se k němu chodíval často a rád dívat na sbírky a při této příležitosti se seznámil s jeho dcerou Kateřinou. Zalíbila se mu a „povýšil“ ji na svoji milenkou. Po Jacopovi se stal císařovým antikvářem roku 1588 jeho syn Jacopo Ottavio Strada. (Někdy se hovoří o tom, že se císaři zalíbila i Ottaviova dcera Marie Anna.)

Rudolf si na Kateřině prý snad nejvíce cenil toho, že se nezajímala o politiku a nepletla se mu do vládnutí. Na Pražském hradě žila již v době Rudolfova zasnoubení s Isabelou a byla podezírána z toho, že ho s ohledem na své osobní zájmy od sňatku zrazovala; dokonce se hovořilo o tom, že ho očarovala. Císař a král s ní měl šest dětí, tři syny a tři dcery; nejmladší holčička Anna Dorothea se narodila den před císařovou smrtí – 19. ledna roku 1612. Rudolf všechny potomky uznal za legitimní levobočky s právem nosit přídomek d’Austria a všem zajistil kvalitní výchovu. Mnoho informací se o nich nedochovalo – snad jen to, že dcery se provdaly nebo vstoupily do kláštera. Výjimkou se v mnoha ohledech stal prvorozený **Julius Caesar*** (*okolo 1585 – †25. 6. 1609), který se nevydařil, i když do něj otec vkládal velké naděje a snil o jeho skvělé kariéře.

* **Julius Caesar d’Austria byl sadisticky založený alkoholik** náchylný k duševní chorobě projevující se již od dětství. Jeho výstřelky (pití, ženy, skandály) dosáhly vrcholu, když roku 1606 v návalu vzteku zabil jednoho ze svých služebníků. Otec ho nechal internovat v jistém rakouském klášteře, ale po čtvrt roce mu dovolil přesídlit na Český Krumlov, kde v roce 1608 **bestiálně zavraždil svou šestnáctiletou milenkou** Markétu Pichlerovou, dceru lazebníka. (Někde se dočteme, že šlo o prostitutku jménem Mušle.) Byl internován a **léčen pouštěním žilou a bylinkami, což ale na schizofrenii, již podle současných lékařů trpěl, samozřejmě nestačilo.** Zemřel 25. června roku 1609 poté, co se u něj objevily podivné otoky. Podle některých pramenů spáchal sebevraždu, podle jiné mu J. Jessenius na Rudolfovův rozkaz otevřel v lázni žíly a podle třetí zemřel na aspirační pneumonii neboli perforaci ložiska hnisu v předním hrtanu. Bylo mu 24 let a k věčnému odpočinku byl uložen tajně a v noci.

PODIVNÝ PODIVÍN

Zdravotní problémy císaře Rudolfa II. projevující se depresemi a zá-
dumčivostí, s nimiž si lékaři nevěděli rady, začaly někdy v roce 1580. Pro-
gnózy byly nejisté, a tak začala jednání o jeho případném nástupci. Pak
sice nastalo zlepšení, ale zároveň vzrostla Rudolfova nechuť cestovat a stý-
kat se s lidmi.

Po letech relativní stabilizace se potíže vrátily a hlavní slovo téměř ve
všem získávali na Pražském hradě císařovi oblíbenci.

Za Rudolfovy zdravotní potíže mohlo zřejmě dědičné zatížení* a syfili-
da, která kromě jiného negativně ovlivnila i jeho duševní zdraví a byla pří-
činou výbuchů agresivity i stíhomamu.

* Co se **dědičného zatížení** týče, měl je Rudolf II. (i jeho bratr Matyáš) **opravdu vydatné**. Základ k němu položila **prababička Johana zv. Šílená**, své „polínko“ přidal podivínský, depresemi trpící a **plačtivý dědeček** Kar-
rel V. (matčin otec) a přisadili si i **rodiče** Maxmilián II. a Marie Španělská
tím, že byli bratranec a sestřenice, tedy blízcí **pokrevní příbuzní**. Ovšem
na obhajobu těchto příbuzenských sňatků nutno dodat, že tehdy ještě vět-
šinou lidé netušili, že mohou mít degenerativní důsledky. Naopak – ze-
jména příslušníci vládnoucích rodů věřili, že **smíšení krve urozených rodů**
je prospěšné, protože dvě vysoké kvality zaručí kvalitu ještě vyšší. Na dru-
hé straně církve již od 10. století zakazovala manželství mezi příbuznými
do sedmého stupně a označovala je za cizoložství; přišlo-li se na takový
svazek, muži se museli veřejně kát a ženy odcházely do kláštera. Habs-
burci si však s oním církevním zákazem nelámali hlavu, a protože nešet-
řili finančními pozornostmi, papežové jim – ať více, či méně ochotně – vy-
dávali dispens neboli povolení výjimky.

Hovoří se i o maniodepresivní psychóze, kvůli níž se prý Rudolf II. po-
kusil jako první Habsburk spáchat sebevraždu. V roce 1600 si k tomu zřej-
mě vybral kord a v posledních letech svého života se pravděpodobně zku-
sil podříznout střepem z okenní tabule. Někdo hovoří o progresivní

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading

.